

ANTE TRESIĆ PAVIČIĆ I PRVI SVJETSKI RAT

Fedora Ferluga-Petronio

O Anti Tresiću Pavičiću puno se više pisalo kao o književniku široke naobrazbe i dubokom poznavatelju klasičnog svijeta i kulture a mnogo manje o njemu kao političaru. A bio je gotovo kroz cijeli život politički angažiran i obavljao visoke funkcije kao političar i diplomat.¹

Njegovo je ime usko, možemo reći čak proročanski vezano uz Prvi svjetski rat, zapravo uz sam početak Prvoga svjetskog rata. Tresić se, naime, pojavljuje na sceni Prvoga svjetskog rata 28. lipnja 1914. godine, na dan sarajevskog atentata na prijestolonasljednika Franju Ferdinanda. Na taj dan bio je naime pozvan da održi predavanje srpskom akademskom društvu »Zora« u Beču, u povodu obilježavanja pedesete obljetnice njegova osnutka. Naslov predavanja bio je *Budućnost južnih Slavena*. Zbog atentata Tresić nije mogao održati predavanje, zato je odlučio da će svoje priopćenje tiskati. Na istu je naime temu već objavio niz članaka u svom dvojezičnom hrvatsko-talijanskom tjedniku *Jadran* u Trstu 1903., a knjižicu pod istim

¹ O Tresiću kao političaru usp. Ivo Petrinović, »Politički nazori i djelovanje Ante Tresića Pavičića«, u: *Književno djelo Ante Tresića Pavičića. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 15. listopada 1993. godine u Splitu*, Književni krug, Split, 1995., str. 167-179, a posebno Ivo Petrinović, *Politički život i nazori Ante Tresića Pavičića*, Književni krug, Split, 1997.

naslovom kao predavanje *Budućnost južnih Slavena* uspio je objaviti tek 1928., kada je morao odstupiti s mjesta veleposlanika Kraljevine SHS u Washingtonu. Nakon toga bio je i prijevremeno umirovljen.

U tom predavanju proročanski se zalagao za stvaranje zajedničke jugoslavenske države u trenutku rasula Austro-Ugarske Monarhije. Ta bi zajednička država, prema Tresiću, trebala sačuvati određene regionalne autonomije da bi se mogla održati kao demokratska država.

U tom se govoru već vidi kako je Tresić prešao od starčevićanske ideje na ideju unitarizma. Ne smijemo naime zaboraviti da je bio na početku svoje političke aktivnosti, već kao sveučilišni student u Beču, deklarirani starčevićanac i to jedan od najborbenijih. Međutim, u pogovoru knjižici iz 1928. bio je vrlo kritičan prema jugoslavenskoj vlasti koja ga je svojom hegemonijskom politikom vrlo razočarala. Zbog tog kritičkog pristupa imao je glede objavljivanja knjižice velike poteškoće, tako da ju je na kraju objavio na vlastiti trošak, a sam se u zadnjim godinama života ponovno vratio na svoje početne nazore starčevićanca.

Tresićev politički život možemo pratiti kroz četiri razdoblja.

Prvo razdoblje počinje u njegovim studentskim danima na Bečkom sveučilištu i traje do 1912. godine, a karakteristično je po starčevićanskim uvjerenjima. Drugo, koje traje od balkanskih ratova do napuštanja diplomatske službe 1927., obilježeno je jugoslavenskim unitarnim shvaćanjima. U trećem razdoblju, kada se potpuno povukao iz javnoga političkog života, kod Tresića dolazi do otrežnjenja i kritike srpske hegemonije u jugoslavenskoj državi. U četvrtom razdoblju, odnosno u zadnjim godinama života, ponovno se vraća na svoje početne starčevićanske nazore za ostvarenje ideje hrvatskoga državnog prava.²

Tresić nije bio jedini slučaj među hrvatskim književnicima i političarima koji su se postupno oduševili za jugoslavensku ideju, ali rijetko koji od njih imao je toliko negativnih posljedica kao Tresić, a to moramo

² Usp. Ivo Petrinović, *Politički nazori...*, str. 167.

pripisati prije svega njegovu polemičnom karakteru. Imao je naime vrlo težak značaj koji mu je onemogućivao da bude dobar političar i diplomat. Tresić se nikada nije mogao, barem ne u većoj mjeri, osloboditi megalomanije. Zato je mislio da je predodređen za obavljanje važnih poslova, to jest onih koje je zaslužio svojim sposobnostima i svojim radom, a bio je onemogućen jer su ga u tome spriječili njegovi politički protivnici. Tresić je zapravo bio egocentrična osoba koja je druge promatrala i doživljavala suparnički. Bio je preoštar polemičar, stalno u sukobu, tako da je stvarao neprijatelje čak u krugu svojih prijatelja.

To je imalo teške posljedice i za recepciju njegova književnoga djela. Predbacivale su se Tresiću prije svega njegove političke oscilacije, a više puta je bio zbog toga zapostavljen i njegov književni rad. A i sam je Tresić bio, što se tiče vlastitoga književnog djela, u proturječju sa samim sobom. Smatrao se naime sa svojim klasicističkim pjesničkim zbirkami antimodernistom, ali se njegovi profinjeni *Sutonski soneti* sasvim uklapaju u modernu.

A upravo za vrijeme Prvoga svjetskog rata nastaje njegova intimistička poezija sa zbirkom *Plavo cvijeće*, objavljenom iste godine, 1928., kao i *Budućnost južnih Slavena*. Ta zbirka zaokružuje filozofsku sastavnicu njegove poezije, kada se u stalnoj potrazi za Istinom ona iznenada objavljuje rođenjem prvijenca Branka. Te su pjesme nastale u teškim godinama pjesnikova tamnovanja po austrijskim zatvorima, kada je nada da će jednog dana ponovno ugledati svoje dijete bila pjesniku jedina utjeha. U pjesmi *Modri cvijet*, po kojoj je naslovljena čitava zbirka, sve pjesnikove strepnje, brige i jadi nestaju pri pogledu u plave oči njegova djeteta.

Tresić je bio prvenstveno pjesnik filozof, a ne smijemo zaboraviti da je istovremeno bio veliki poznavatelj klasične kulture i klasičnih književnosti, da je uveo u hrvatsko pjesništvo najkompliciranije klasične stihove. Tu je i njegov izvrstan prevoditeljski rad iz talijanske, francuske, španjolske i portugalske književnosti. Njegova je zasluga da je prvi umjesto trohej-

skog deseterca upotrijebio u svojim prijevodima *Božanstvene komedije* danteovsku tercinu.

Ali, sve je to ostalo u drugom planu kod kritičara i povjesničara književnosti zbog njegova polemičnog karaktera i na književnom i na političkom području. Tek u posljednje vrijeme, u devedesetim godinama prošloga stoljeća, počelo je prevrednovanje njegova književnoga opusa.³

Kad je buknuo Prvi svjetski rat, austrijske vlasti zatvaraju Tresića-Pavičića već 27. srpnja 1914. godine kao jednog od začetnika jugoslaven-skog pokreta s optužbom da se zalagao za odcjepljenje od Monarhije i za sjedinjenje sa Srbijom. Stoga je bio optužen za veleizdaju, što je podrazumijevalo i smrtnu kaznu, do koje nije došlo. Ipak, u tamnici u Celovcu i Mariboru odležao je dvije godine, dok je treću proveo u zatvoru u Grazu.

Tresićevo protuaustrijska djelatnost bila je očita već od 1906. nadalje, kada je u Dalmaciji izabran za narodnog zastupnika u Carevinsko vijeće za okružje Brač-Hvar-Vis. Tada mu se nudila prigoda da istakne svoje oporbenjačko stajalište u kritici spram državne politike i da se zalaže za hrvatsko-srpsku suradnju. I to će trajati čitavo jedno desetljeće.

Posebno velika Tresićevo aktivnost odvijala se u Carevinskom vijeću za vrijeme balkanskih ratova. U proračunskoj raspravi 29. studenog 1912. godine slavio je srpske i crnogorske pobjede nad Turcima u Prvom balkanskom ratu te nagovijestao svjetski rat kao novu ljudsku katastrofu koja će izazvati socijalnu revoluciju, a kao posljedica toga bit će i to da će rat

³ U devedesetim godinama Fedora Ferluga-Petronio objavila je prvu monografiju o Tresićevo književnom opusu *Cultura classica e italiana nel Dalmata Ante Tresić Pavičić (1867-1949)*, Centro studi storico-religiosi Friuli Venezia Giulia, Trieste, 1992.; godine 1995. objavljen je zbornik sa splitskog simpozija *Književno djelo Ante Tresića Pavičića* (ur. Ivo Frangeš, Književni krug, Split); iste je, 1995. godine izišla antologija *Ante Tresić Pavičić. Izabrane pjesme* (priredila i predgovor napisala Fedora Ferluga-Petronio, Erasmus naklada, Zagreb); godine 1999. tiskana su *Odabrana djela I-II* (ur. Zoran Kravar i Nikola Batušić, Književni krug, Split); godine 2000. objavljen je napokon ep *Gvozdansko* (ur. Dunja Fališevac, AGM, Zagreb).

»otpuhnuti više tronova« i »da će mnogih država nestati«. Očito, Tresić je tako govoreći ciljao na slom Austro-Ugarske Monarhije.⁴

Taj Tresićev govor primljen je s oduševljenjem u Srbiji. Nakon toga, u siječnju 1913., Tresić je objavio ciklus pjesama *Ko ne dođe na boj na Kosovo* u izdanju izdavačke kuće »Adrija« (Beograd-Zagreb). U tom se ciklusu u trenutku panjugoslavenskoga oduševljenja žali na to što Hrvati, kao podanici Austro-Ugarske Monarhije, nisu mogli stati uz bok Srbima u balkanskim ratovima protiv Turaka.⁵

Tresić je nakon toga 30. rujna 1913. doputovao u Beograd, gdje mu je priređen svečani doček. Za šestodnevno boravka primili su ga čak prijestolonasljednik Aleksandar Karađorđević i Nikola Pašić, predsjednik vlade i ministar vanjskih poslova. Tresić je imao govor u beogradskom Narodnom pozorištu, gdje je pročitao također svoj pjesnički ciklus *Ko ne dođe na boj na Kosovo*. To je bio jedan od eklatantnih Tresićevih nastupa i nije čudno da ga je kasnije, kad je izbio rat, državni odvjetnik i zbog tog govora označio kao veleizdajnika a za veleizdaju je bila predviđena smrtna kazna!

Vratimo se na trenutak na vrijeme Prvoga svjetskog rata.

Kada je Austrija, iznemogla od rata, godine 1917. uspostavila parlamentarni život i ponovno otvorila Carevinsko vijeće, koje nije djelovalo od samog početka rata, Tresić je kao zastupnik dobio slobodu kretanja i djelovanja. Prvi govor koji je održao 19. listopada 1917. u Carevinskom vijeću nije odjeknuo samo u Monarhiji nego i u cijelom tadašnjem svijetu. U tom je govoru Tresić podvrgao kritici čitavu unutarnju politiku Monarhije i na kraju tražio ne samo da se sjedini Dalmacija s Hrvatskom nego da se ujedine sve jugoslavenske zemlje, pa da to bude posebna država.

Taj je govor bio preveden i tiskan na svim jezicima Austro-Ugarske i na svim jezicima Antantinih država. Bio je pročitan čak i u Kongresu Sje-

⁴ Usp. Ivo Petrinović, *Politički život...*, str. 38-39.

⁵ Usp. *Ante Tresić Pavičić. Izabrane pjesme...*, str. 10.

dinjenih Američkih Država. Osim toga, treba napomenuti da su taj govor talijanski i francuski avijatičari bacali na opkope na bojišnicama i da su svi uvodnici najvećih svjetskih listova zabilježili taj Tresićeve protest. Bio je to istovremeno očit dokaz da se Austro-Ugarska već ruši iznutra.⁶

Ima u tim spektakularnim epizodama nešto danuncijevskog, a s druge strane moramo priznati da se Tresić nije ustručavao otvoreno i oštro kritizirati austrijske vlasti bez obzira na to što je još uvijek mogao zbog svojih istupa imati pogubnih posljedica, iako je austrijska moć već bila oslabljena. Kada je austrijsko Ministarstvo vanjskih poslova ipak moralo na neki način demantirati činjenice iznesene u Tresićeve govoru, on je u drugom govoru 21. veljače 1918. istupio novim protestom, zalažući se za sklapanje što skorijeg mira.

Kao član Jugoslavenskog kluba u Carevinskom vijeću sudjelovao je također u izradbi poznate Svibanjske deklaracije u kojoj se 1917. godine zahtijevalo, na temelju narodnog načela hrvatskoga državnog prava, da se ujedine sve zemlje u Monarhiji, konkretno Slovenci, Hrvati i Srbi, te da se na demokratskoj osnovi uspostavi nova država, ali još uvijek pod Habsburgovcima. Tu se radilo o kompromisnom dokumentu, ali za koji je Tresić ipak izjavio da je ono najvažnije u njemu njegovo djelo.⁷

U jesen 1918. godine na poziv je zagrebačkih umjetnika Tresić održao u Zagrebu u kinu »Apollo«, punom slušatelja, predavanje pod naslovom *Pjesnici u borbi za slobodu*. Poslije predavanja veliko je mnoštvo (bilo ih je nekoliko tisuća) građana otpratilo Tresića do njegove kuće, demonstrirajući i vičući protiv Austro-Ugarske.⁸

Zbog toga incidenta vlast je Tresića prognala iz Zagreba, pa se on tada nastanio u Sušaku gdje je nastavio politički djelovati tako da je u Sušaku i Rijeci stvarao organizirane skupine koje su radile na rušenju Monarhije.

⁶ Usp. Ivo Petrinović, *Politički život...*, str. 58.

⁷ Usp. ibidem.

⁸ Usp. Ivo Petrinović, op. cit., str. 60.

Kada je u listopadu 1918. stvoreno Narodno vijeće, Tresić je postao njegovim članom. Tada je trebalo izabrati vladu nove Države SHS i neki su se u Narodnom vijeću zalagali za to da Tresić postane ministrom vanjskih poslova s obzirom na njegovo međunarodno iskustvo. Ali opet je došlo do zakulisnih igara njegovih neprijatelja (tako kaže Tresić u svojim Dnevnicima) i nije bio izabran.⁹

Međutim, kad je postavljeno pitanje tko bi mogao biti izabran za delegata Narodnog vijeća SHS da bi se preuzeli ratni brodovi, jer su se mornari u Puli već bili pobunili, Matko Laginja predložio je Tresića i on je bio izabran zajedno sa socijalistom Vilimom Bukšegom i Slovencem iz Trsta Mariom Čokom. Ali i u tom primjeru Tresić je odigrao glavnu ulogu i nehotice opet na spektakularan način.¹⁰

Već 31. listopada Odbor pobunjenih mornara u Puli predao je Tresiću i njegovim drugovima na admiralskom brodu »Viribus unitis« sve ratne brodove, arsenale, tvrđave, vojna skladišta i grad Pulu, a on je sve preuzeo u ime Narodnog vijeća SHS u Zagrebu. Nakon toga naredio je da se sa svih ratnih brodova, arsenala i tvrđava u Puli skinu austrijske i podignu hrvatske zastave. Tresić je onda dopustio Odboru mornara da izaberu za zapovjednika flote Janka Vukovića Podkapelskoga. Tada je hrvatska zastava najprije podignuta na samom admiralskom brodu i obavljena je prisega časnika i mornara Narodnom vijeću koju je pred njima čitao Tresić. Poslije je Tresić otpustio sve časnike i mornare koji nisu htjeli položiti prisegu Narodnom vijeću SHS u Zagrebu te o događaju obavijestio Vijeće velike četvorice Antante u Versaillesu.

Ta je pobjeda, međutim, bila kratkotrajna te se izrodila u tragediju. U noći između 31. listopada i 1. studenog 1918. godine dva su talijanska diverzanta, iskoristivši nemar i opuštenost posade, koja je smatrala da je rat završen, stavila mine pod »Viribus unitis«, koje su eksplodirale,

⁹ Usp. Ivo Petrinović, op. cit., bilj. 149, str. 62.

¹⁰ Usp. Ivo Petrinović, ibidem.

pa je četiri stotine njegovih mornara, a s njima i novi zapovjednik Janko Vuković Podkapelski, koji nije htio napustiti zapovjedni most, potonulo zajedno s brodom. Čak je admiral Janko Vuković spašavao mornare, ali je dobrovoljno otišao u smrt, vjeran pomorskom običaju da s brodom mora potonuti i njegov zapovjednik.¹¹

Tresić se tada čudesno spasio od smrti jer mu je bilo predloženo da radi sigurnosti prespava u pulskoj luci na carskoj jahti »Miramare« umjesto na admiralskom brodu. Odmah je brzjavom protestirao Velikoj četvorici što je potopljen admiralski brod, ali je od njih dobio uputu da odmah otiđe na otok Krf i da se tamo dogovori s opunomoćenikom Antante admiralom Gauchetom o daljnjoj sudbini ratnih brodova. Francuski admiral je pristao na to da se ratna mornarica bivše carevine ustupi Državi SHS, ali je tražio da se tada upotrebljava za opskrbu Antantine vojske, a da se tek poslije rata dade Jugoslavenima.

Unatoč tomu, Talijani su prigrabili svu flotu osim nekoliko manjih brodova. Tresić je odmah ponovno protestirao, ali nije imao više nikakve vlasti da to čini, jer je već bio sklopio dogovor s admiralom Gauchetom o sudbini flote. Očito ovaj put Tresić nije imao sreće. Glede predaje flote, krivnja ja pala na Tresića, ali neopravdano.¹²

Tresić je još i dalje bio politički angažiran. Imenovan je bio za savjetnika na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. godine, gdje se kao predsjednik Sekcije za Primorje puno zalagao za rješenje zapadnih granica nove države, pozivajući se na Wilsonove točke o pravu naroda na samoodređenje.¹³ Sljedeće je godine imenovan opunomoćenim poslanikom u Madridu, a potom u Washingtonu, gdje je ostao pet godina. Godine 1923., za njegova putovanja po Kaliforniji, u jugoslavensko su poslanstvo provalili nepoznati, pretražili poslanikove papire i pokrali mu osobito važne rukopise. Postoji

¹¹ Usp. Ivo Petrinović, op. cit., str. 63.

¹² Usp. Ivo Petrinović, *Politički nazori...*, str. 171.

¹³ Usp. Ivo Petrinović, op. cit., str. 172.

sumnja da je krađu organizirala sama jugoslavenska vlast kako bi se do mogla možebitnih nezgodnih dokumenata u posjedu svojega poslanika.

Tresić je bio i tada kritičan prema jugoslavenskoj vlasti. Također, kada je obavljao visoku funkciju veleposlanika, nije bio potpunim unitaristom. Iz korespondencije koju je vodio sa svojim prijateljima vidi se kako postaje sve uvjereniji da se u državi vodi hegemonijska politika. Tako mu prijatelj Ante Biankini, bivši predsjednik Jugoslavenskog narodnog vijeća u Americi, u rujnu 1924. godine piše da je on (Tresić) kao Hrvat sumnjiv i da će vrlo brzo biti opozvan s mjesta poslanika u Washingtonu. Stoga mu savjetuje, budući da se ionako nalazi na kraju političke a sada i diplomatske karijere, da se ostavi politike, da se posveti književnome radu i piše memoare.¹⁴

I to se stvarno dogodilo. Za vlast u Beogradu postao je Tresić postupno sve nepodobnija osoba, dok ga nije najprije 1927. pozvala u domovinu i stavila na raspolaganje, a potom 1931. i prijevremeno umirovila. Njegov život od povratka iz Sjedinjenih Američkih Država do smrti koja ga je zatekla u Splitu 26. travnja 1949., bio je pun sjete unatoč vanjskom sjaju. U Splitu je izgradio prekrasnu vilu u blizini Meštrovićeve. Isključen iz političkog života posvetio se prevođenju svoje rimske tetralogije *Finis rei publicae* te nastavio pisati pretežito povijesne zapise: *Budućnost južnih Slavena* (1928.), *Imperijalizam i nužde historijske evolucije* (1936.), *Izgon Mongola iz Hrvatske* (1942.).¹⁵ I upravo u knjižici *Budućnost južnih Slavena* možemo razabrati koliko je bio polemičan i razočaran zbog srpskog centralizma u novonastaloj državi i kako se ponovno vratio starčevićanskim idejama iz mladosti.

U stihu je pak ostavio ep *Gvozdansko* u 32 pjevanja, koji je dugo vremena bio dostupan samo u rukopisu, a objavljen je tek 2000. godine.¹⁶

¹⁴ Usp. Pismo Ante Biankinija Anti Tresiću Pavičiću, 14. rujna 1924., Ostavština Ante Tresića Pavičića, Povijesni arhiv u Splitu.

¹⁵ Usp. *Ante Tresić Pavičić. Izabrane pjesme* (priredila i predgovor napisala Fedora Ferluga-Petronio), Erasmus naklada, Zagreb, 1995., str. 7.

¹⁶ Usp. *Gvozdansko*. (uredila Dunja Fališevac), AGM, Zagreb, 2000.

Podsjetimo još jedanput da je 1928., dakle iste godine kad je tiskao raspravu *Budućnost južnih Slavena*, objavio i pjesničku zbirku *Plavo cvijeće*, koja zaključuje sastavnicu njegove poezije filozofskog nadahnuća te je uz *Sutonske sonete* najznačajnija zbirka u njegovu pjesničkom opusu.

ANTE TRESIĆ PAVIČIĆ E LA PRIMA GUERRA MONDIALE

R i a s s u n t o

Di Ante Tresić-Pavičić si è scritto molto di più dell'aspetto letterario della sua attività che non di quello politico, sebbene fosse impegnato in politica per quasi tutta la sua vita. Per quanto riguarda la prima guerra mondiale egli si fece clamorosamente notare per tutta una serie di episodi eclatanti ad incominciare dal fatto che apparve sulla scena il giorno stesso dell'attentato a Sarajevo, il 28 giugno del 1914. Quel giorno fu invitato dalla associazione degli studenti serbi »Zora« di Vienna a tenere un discorso per il 50° del circolo. Si presentò con una relazione dal titolo *Budućnost južnih Slavena (Il futuro degli slavi meridionali)* che però non fu letta a causa dell'attentato. Tresić decise allora di stamparla, ma potè farlo appena nel 1928, a proprie spese, un anno dopo essere stato costretto a dimettersi dall'incarico di ambasciatore del Regno dei serbi, croati e sloveni a Washington. Il contenuto della relazione era antiaustriaco ed in un certo senso anche profetico, poiché vi si presentava la creazione di uno stato comune jugoslavo al momento della caduta dell'Impero austroungarico. Erano già chiare in questa relazione le idee jugoslaviste di Tresić che in precedenza aveva mosso i primi passi in politica legato al Partito di diritto di Ante Starčević, partito di impronta nazionalista croato e ne fu anzi uno dei più accesi sostenitori.

Furono parecchi gli uomini di cultura e letterati croati che si avvicinarono man mano alle idee jugoslaviste, ma per nessuno le conseguenze furono così negative come per Tresić ed ebbero per il poeta delle ricadute negative sia per la sua attività politica come per la sua ricca ed originale produzione letteraria. Ciò era dovuto al suo carattere estremamente polemico per cui si era creato molti nemici.

Desiderava primeggiare in assoluto, si esponeva in primo piano e non ammetteva contraddizioni. Il suo comportamento, soprattutto per le oscillazioni politiche, ebbe delle conseguenze anche sulla sua attività letteraria che venne ingiustamente trascurata e rivalorizzata appena negli anni Novanta del secolo scorso.

Nel 1906 Tresić venne eletto deputato al parlamento di Vienna per la circoscrizione Brazza-Lesina-Lissa, carica che ricoprì fino allo scoppio della prima guerra mondiale nel 1914, quando fu imprigionato come elemento antiaustriaco per tre anni nelle carceri di Klagenfurt, Maribor e Graz. Durante tutto il suo mandato si era infatti battuto per i diritti dei croati pronunciando in parlamento dei discorsi molto accesi contro il regime. Per questa ragione durante la prigionia fu condannato all'impiccagione. Ottenuta la grazia venne rilasciato dal carcere e con l'apertura nel 1917 del Parlamento di Vienna si ripresentò con gli stessi toni polemici pronunciando il 19 ottobre del 1917 il famoso discorso di protesta contro la monarchia che fece scalpore in tutta l'Europa. Esso venne tradotto in tutte le lingue dell'Impero austro-ungarico nonché nelle principali lingue europee. Stralci del discorso vennero sparsi dagli aviatori italiani e francesi sulle trincee austriache incitando i soldati alla rivolta. Il ministero degli affari esteri austroungarico tentò di smantellare il discorso di Tresić, ma le reazioni furono molto deboli.

In questo clamoroso episodio si potrebbero ravvisare degli aspetti dannunziani, ma d'altra parte bisogna ammettere che Tresić dimostrò anche un notevole coraggio, poiché sebbene il governo fosse molto indebolito, egli poteva avere delle gravi conseguenze, essendo pur sempre ancora un sorvegliato speciale.

Si annovera ancora un episodio eclatante proprio alla fine della guerra, il 31 ottobre del 1918, quando Tresić su ordine del Consiglio nazionale croato si precipitò a Pola, dove a bordo della «Viribus unitis» i marinai si erano ribellati alla marina militare austroungarica e consegnarono l'ammiraglia e tutte le altre navi a Tresić, rappresentante del Consiglio nazionale croato. Ma la stessa notte fra il 31 ottobre ed il 1 novembre del 1914 per l'incursione di due ufficiali della marina italiana la corazzata fu affondata. Vi morirono tutti i 400 marinai assieme al loro capitano Janko Vuković Podkapelski. Tresić si salvò miracolosamente, poiché per ragioni di sicurezza aveva pernottato a bordo dello yacht imperiale «Miramare».

In seguito, nel neocostituito Regno dei serbi, croati e sloveni ricoprì delle alte cariche diplomatiche. Fu nominato ambasciatore a Madrid e quindi a Washington, dove rimase fino al 1927, quando le autorità di Belgrado lo posero

prima in aspettativa e poi in pensione nel 1931. Tresić si dimostrò molto critico nei riguardi del governo del nuovo stato che reputava troppo centralista, idee che poi denunciò nella prefazione al libretto *Budućnost južnih Slavena*, pubblicato a proprie spese nel 1928. Deluso nei suoi ideali panjugoslavi si accostò nuovamente al pensiero starčeviciano degli anni giovanili. Escluso ormai dalla vita politica si ritirò a Spalato, dove costruì una magnifica villa e lì continuò a scrivere opere prevalentemente storiche, mentre nel 1928, nello stesso anno in cui vide la luce il volumetto *Budućnost južnih Slavena*, pubblicò la raccolta di carattere personale *Plavo cvijeće (Fiori azzurri)*, dedicata ai figli Branko e Veljko, la quale accanto alla silloge *Sutonski soneti (Sonetti crepuscolari)* rappresenta l'apice della sua produzione poetica.